

**ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ НОРМ
ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ
У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Вадим В'ячеславович БУРДОЛЬ,

*здобувач вищої освіти
третього освітньо-наукового
рівня (доктор філософії з Права)
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний Інститут»
<https://orcid.org/0000-0003-0776-4612>*

Досліджуючи питання нормативно-правового регулювання кримінальної процесуальної діяльності, пов'язаної з забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства, звернемо увагу на два її аспекти. Насамперед мова йде про правовий режим регулювання відповідних відносин. Важливість його дослідження обумовлена тим, що саме він визначає спосіб і характер врегулювання відповідних відносин та процесуальну поведінку їх учасників. Другим аспектом інституту заходів безпеки є усвідомлення учасниками кримінально процесуальних відносин змісту та мети його норм при їх реалізації під час кримінального провадження. Цей момент є доволі важливими для розуміння сутності цього інституту кримінального процесуального права.

Отже, вважається актуальним розкриття на рівні тез наукової доповіді питань правового режиму та особливостей застосування норм інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Стосовно правового режиму, завдяки якому впорядковується поведінка учасників кримінально процесуальних відносин та визначаються її особливості, то у юридичній науці його характеризують як певний порядок правового регулювання, який забезпечується через особливе поєднання залучених для його здійснення способів, методів та типів правового регулювання [1, с. 217]. Як було вказано, цей аспект інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, важливий тим, що дає уявлення щодо характеру та змісту дій як уповноважених державних органів та їх посадових осіб, так і осіб, щодо яких застосовуються заходи безпеки. Завдяки правовому режиму, який притаманний кримінальному процесуальному праву, останнє упорядковує процесуальні правовідносини, забезпечує ефективність правового регулювання у цій сфері, зокрема відносно досліджуваного випадку.

У науці кримінального процесу щодо правового режиму відмічають, що для кримінального процесуального права, як галузі публічного права,

характерним є спеціально дозвільний тип правового регулювання, в основі якого лежить формула: «дозволено лише те, що прямо передбачено законом» [2, с. 14]. Нормативним вираженням цього типу правового регулювання є приписи ч. 2 ст. 19 Конституції України. Він переважно стосується діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду. Відповідно здійснення ними кримінальної процесуальної діяльності, пов'язаної з застосуванням заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, має чітко та неухильно відповідати вимога кримінального процесуального законодавства, яка регулює це питання. Зокрема на це вказує і вимога ст. 9 КПК України. З цього приводу Т. О. Лоскутов зауважує, що діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, судді регулюється за спеціально-дозвільним типом правового регулювання, а тому зазначені суб'єкти, реалізуюючи повноваження щодо протидії злочинності, можуть здійснювати процесуальну діяльність лише так, як прямо прописано в нормах кримінального процесуального законодавства [3, с. 138]. Це гарантія законності застосування заходів забезпечення безпеки, а також умова забезпечення прав осіб, до яких ці заходи застосовуються.

З іншого боку відмітимо, що для учасників кримінального провадження, щодо яких вжиті заходи забезпечення безпеки, цей тип правового регулювання також застосовується. Але це не позбавляє їх можливості діяти на власний розсуд, вимагаючи застосування або скасування таких заходів, вчинення уповноваженими державними органами та їх посадовими особами інших дій в цій частині. Така відмінність у правовому регулюванні поведінки представників держави та інших учасників кримінального провадження дала підстави Т.О. Лоскутову зауважити, що діяльність учасників кримінального провадження (потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, захисник тощо) регулюється за загально дозвільним типом правового регулювання, а тому ці особи, реалізуючи власні права й законні інтереси, можуть діяти в будь-який спосіб, окрім прямо забороненого в нормах законодавства [3, с. 138]. Це гарантія реалізації права учасників кримінального провадження на забезпечення безпеки.

Тож констатуємо наявність відмінностей у правовому режимі регулювання забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, які стосуються специфіки регламентації дій державних органів та їх посадових осіб (переважно спеціально дозвільний тип правового регулювання та покладання обов'язку забезпечити безпеку учасників кримінального провадження), а також учасників, які залучаються до кримінального провадження (переважно загально дозвільний тип правового регулювання та надання права вимагати забезпечення безпеки під час їх участі у кримінальному провадженні). Це має важливе значення при формулюванні норм кримінального процесуального законодавства, визначенні змісту діяльності відповідного суб'єкта та при характеру та способу поведінки в межах процесуальних

відносин, які виникають з приводу застосування заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Також, як вже було відмічено, важливим для належного застосування вказаного інституту кримінального процесуального права є аспект, що стосується стадії безпосередньої реалізації його правових норм. Це правозастосування і пов'язано воно з вибором, аналізом правової норми, яка підлягає застосуванню, а також встановленням її дійсного змісту (її тлумаченням). Це дає можливість визначити дійсний «дух» та «букву» закону, що є важливим для забезпечення досягнення мети існування інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Відповідність між «духом» та «буквою» закону в процесі правозастосування забезпечує досягнення мети регламентації досліджуваних правових відносин.

В цьому контексті для правильного розуміння норм інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, важливою є думка М.І. Козюбри, що недопустиме ігнорування духу нормативного тексту, коли словесні формулювання його окремих положень спотворюють саму мету нормативного акта, а для того, щоб досягнути цей дух, необхідно дослідити ідеологію правового інституту, ідеологію правової системи в цілому, котрі залежать від вищих цілей суспільства, гарантувати досягнення яких покликане право [4, с. 7]. Тобто в його думці наголошується на безумовному дотриманні «букви» інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, але при неодмінному врахуванні при застосуванні норм його «духу» як засобу захисту життя, житла, здоров'я та майна осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, як найвищої соціальної цінності держави. І саме це є метою реалізації норм, якими регламентована діяльність уповноважених державних органів та їх посадових осіб у цій сфері та що визначено як мета забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Певним засобом поєднання «букви» та «духу» кримінального процесуального закону при його реалізації є положення ч. 5 ст. 9 КПК України, якою передбачено, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ. Ця норма певним чином розширює склад кримінального процесуального законодавства та вводить у сферу правозастосування результати суддівського тлумачення норм, які як взагалі стосуються кримінального судочинства, так і зокрема відносяться до досліджуваного нами випадку. Зокрема мова йде про такі рішення ЄСПЛ як: «Шагін проти України», «Корнев і Карпенко проти України», «Суслов та Батікян проти України», «Van Colle проти Сполученого Королівства», «Boshkoski проти Північної Македонії» та низка інших.

Тож можна констатувати, що оскільки згідно з ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» судовий прецедент у вигляді рішень ЄСПЛ визнано джерелом права, то до компонентів кримінального

процесуального законодавства варто віднести практику ЄСПЛ, яка сприяє правильній, такій, що відповідає меті (духу закону) гарантування та захисту прав і свобод людини, забезпечення її безпеки у кримінальному судочинстві при реалізації норм кримінального процесуального права (буква закону), визначаючи зміст та спрямованість дій державних органів та їх посадових осіб, на яких покладено обов'язки забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Отже, врахування правового режиму та особливостей застосування норм під час забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, з боку законодавця, уповноважених державних органів та їх посадових осіб сприятиме як удосконаленню правозастосовної практики під час кримінального провадження, так і підвищенню рівня гарантованості прав та свобод осіб, до яких застосовуються заходи безпеки.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2011. 584 с.
2. Кримінальний процес : підручник / [Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.]; за заг. ред. Д. П. Письменного, Л. Д. Удалової, М. А. Погорецького, С. С. Чернявського. Київ:, «ЦУЛ», 2022. 780 с.
3. Лоскутов Т. О. Щодо типів правового регулювання у кримінальному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2015. Вип. 30(2). С. 137–140.
4. Козюбра М. І. Дихотомія букви і духу права: виникнення проблеми, її аспекти та напрями вирішення. *Наукові записки НаУКМА.* 2008. Т. 77 : Юридичні науки. С. 3–8.